

per influència de l'emp. *saule* 'SALZE'. □ 1.^a doc.: 1871.

Texidor (*Flora Farm.*, 1871, p. 637), com a noms del *Vitex Agnus-Castus* en el Princ., dona «aloc, agnocast, pebre foll d'Espanya, gatill-casto, *ximbla*»; d'ell el cita Colmeiro, només, en *Enum.* iv, 287; en la llista de noms cat. i espanyols que aquest en dona només un andal. *zerolo* (recollit per Rojas Clemente) hi té una semblança, ben vaga; no recollit pels nostres lèxics fins al *Dfa.* que confirma la identificació amb l'aloc; i *AlcM* el localitza, sense cites, a la Garrotxa i Alt Emp.: aquí és on vaig sentir *šimbla* com a nom d'un arbust amb una eflorescència que retira a la de l'heliotrop (Llançà 1958).

Hi ha alguna semblança amb el basc *zimil*, *zimail* 'branqueta prima, flexible' del qual ja he parlat a propòsit de *XIBIU*; però amb raó desconfiem. D'altra banda, havent-hi hagut en cast. una forma *cimbre* variant de MIMBRE 'VIMET', potser es tracta d'un terme d'herbolaris i herboristes populars, que tractant-se dels 'Vitex', arbusts relacionats amb les vimínies i les salicínies, els ho vagin aplicar, i el poble ho confondria i alteraria un poc més per influència de la forma *saule*, que pren el nom del *SALZE* a la Garrotxa i Emp.; cf. també l'oc. *fiblà* «ployer, féchir», variant del cast. CIMBREAR i del nostre FIMBRAR i també relacionat amb MIMBRE; cf. *DECH* II, 79b53, 80a18, 44b15, 19ss., 27-31 i n. 9, 81a7. Amb les variants de CÍMBAL II, 700b45, 701.20ss., 54.9, és poc probable que hi pugui haver més que algun contacte secundari. De tota manera és més probable que tals contactes existeixin amb la família del mot basc (i fins és ben concebible que hi hagi més que això).

Ximbolet, V. *cimbal* *Ximbomba*, V. *samfaina* + *Ximecs*, V. *xemicar* *Xime(l)ot*, V. *xamellot* *Ximeneia*, *ximenera*, V. *xemeneia* *Ximera*, V. *quimera* *Ximfonia*, V. *samfaina* *Ximjuró*, V. *xamfrà* *Ximi*, *ximia*, *ximiot*, V. *simi* *Ximicat*, *ximiga*, -igós, V. *xemicat* *Ximinera*, V. *xemeneia*

Ximolla 'espurna': s'hi combinen algunes de les variants expressives de *bespilla*, que he estudiat a *GUSPIRA*, veg. iv, 757b42, 53ss., 758a38, b7; per a la inicial, cf. fr. ant. *semillós* ib., 758a21 *Ximós*, V. *xamós*

XIMPANZÉ, del fr. *chimpanzé*, provinent d'una llengua de l'Àfrica central. □ 1.ª doc.: 1885, NOLLER.

«Nat en africana selva, / he sentit dir més d'un cop / que, assegut damunt la branca, / faig cara de filosof», Carner (*Bestiari*, 1964, 192, O. C., 757). El que es troba primer en francès és *quimpezé*, a. 1738; i, segons Skeat, la forma bantú té *k-* inicial (*kampenzi*): és doncs probable que es tracti d'un malentès d'una grafia de naturalistes amb *chi-* mal llegit, o bé d'una forma italianitzant, influïda per l'italià *scimia* 'SIMI', car l'italià Rambaldi (1850, Ang. Prati) l'anomena *scimia troglodite*.

Ximple, *ximplejar*, *ximpleria*, *ximplexa*, *ximplet*, *ximplot*, V. *simple*. Però afegim aquí una cita bona per al matís de *ximplet*: «Els seductors llorers que en mos polsos verdegem / ja no omplen del meu cor l'abisme sempre buit / i 'm burlo dels *ximplets* que amb ràbia me'ls envegen / creient que sempre és foc tot lo que dóna fum» escrivia l'il·lustre científic reusenc Pere Mata, amb la recança d'haver-se envellit al servei de Madrid, c. 1860 (*Records de la Pàtria*, v. 94).

XIM-XIM, creació expressiva i onomatopeica. □ 1.ª doc.: 1910.

Crec que és la primera data en què es publicà l'assaig biogràfic de Maragall sobre Manyé i Flaquer, a qui pintava «estimant --- la força de govern --- i avorint sobretot l'esperit de desordre o de *xim-xim*, que en deia ell» (O. C., 1960, I, 906a). De la cançó dels bullanguers barcelonins del S. XIX, «*Xim-xim-xim*, / visca la gresca, visca la gresca, / *xim-xim-xim*, / visca la gresca del Torín»; alludint a la revolta del Toril (1835, Coromines, O. C., 1485b). D'aquí la frase que dèiem els estudiants progressistes de la Universitat en els anys 1920 «fer *xim-xim*» lliurar-se al desordre perquè sí, per esperit de poca-solta, sense cooperar en les activitats reivindicadores dels catalans nacionals, democràtics i socialitzants. També fer *xim-xim* 'roinejar' (cf. bc. *ixiri-miri*). Anàlogament *xim-xam*.

Xin, *xina*, *xinada*, V. *xec* *Xinalla*, V. *xic* *Xinar*, V. *xec* *Xindri*, *xíndria*, V. *cintra*; hi afegim dades de l'InvLC: «2 *eyxíndries* de ficu», a. 1334 (o sigui de fusta de figuera), *les exíndries* («des arceaux»), 1432, «fer les *esíndries* del portal» 1370, *síndries* 1417 *Xíndria* (mena de meló), V. *síndria* *Xinego*, V. *xec* i *xarnego*

XINEL-LA, castellanisme (per *sabatilla* o *plantoja*, -*tulla*), del cast. CHINELA [1495], abans *chanela* [1490], i aquest probt. de l'it. dial. *cianella*, forma dialectal, segurament genovesa, de l'it. *pianella* [segle XIV] id., diminutiu de *piano* 'pla'. □ 1.ª doc.: *DTol.*, «*xineles*: crepida»; en un romancet popular, la versió millor «Un vestit de seda - a tall de senyora: / *sabata ab taló*, - mitjeta a la moda», diuen quan compren les joies de boda (versió A, reco. a Menargues); però la versió B, reco. a St. Joan de les Abadesses, ho canvia en *xinella ab taló*, *Romllo.*, 29.1f.

Xinet, *xineta*, V. *xec*

Xingar, mot brutal, comú amb el cast. CHINGAR [1867, i molt arrelat a tot Amèrica etc.], i amb molts derivats, mot gitano i caló, probt. del zingàric *čingarar* 'barallar-se', compost de *činar* 'tallar' i *kerár* 'fer', tots dos d'origen índic; a penes cal indicar que l'etimologia *xeringar* d'*AlcM* és impossible. *Bogar a la xinga* (Dag.). *Xinga-xanga* eiv.: «*chingue-changue*: juego de muchachos, llamado *castro*» (PzCab.), *xinga AlcM*: en combinació amb *eixancarràr*/*eixarrancar*, d'on el nom de joc *eixarranca*. *Xingarros* mall.